

KÜRESELLEŞMENİN SOSYAL TEZAHÜRLERİ

Zeynep Zekiye Öz* - Ramazan Biçer**

Öz

Küreselleşme terimi insanlığın tarihsel sürecinde bir dönüm noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira küreselleşme insan ve insan emeğine yönelik bir olgudur. Din, düşünce, kültür, teknoloji, sanat, dil ve yaşam felsefesi gibi hemen hemen insan hayatının tüm noktalarına değinen küreselleşme, sahip olduğu etki ve katkıyla insanlığı şekillendirmektedir. Bu doğrultuda ona karşı çıkanlar olduğu gibi onu benimseyenler de bulunmaktadır. Tepkilerdeki temel veri, geleneksel anlayışın evrilmesi ve muhafazakârlık olarak bilinen toplumsal değerlerin dönüşmesi ve şekillenmesidir. Küreselleşme sonucu bir köy haline gelen dünyada bilgiye erişim çok kolay bir hale geldi. Bu hızlı erişim ise insanların farklı kültürlere dair bilgisi doğrultusunda etkileşimi sonuç verdi. Güçlü olan kültür diğer toplumların üzerinde baskın bir karaktere büründü. Bu doğrultuda da halkların toplumsal hayatına yön veren bir konuma gelen küreselleşme, yerel değerlerin sahip olduğu kitleleri yönlendirici oldu. Bu bazı kaygılar doğursa da karşı konulmaz bir güç olarak vuku buldu. Bu güçlü küreselleşme merkezi olarak kabul edilen Batı'dan gelmesi onun, bir Batı değerleriyle bezenmiş bir olgu olduğuna yönelik tepkilerin temel gerekçesini oluşturdu. Bu haliyle küreselleşme sosyal bir dönüşüm gerçekleştirirken bunu Batı değerleri doğrultusunda şekillendirdi. Burada küreselleşmeye yönelik tepkisel tavırlar sonuç vermediği gibi özellikle bilgi ve iletişim çağının çocukları olan nesillerde daha da benimsenmesine yol açtı. Birden fazla tezahürü olan küreselleşmenin özellikle internet ve bilgisayar gibi teknolojik gelişmeler doğrultusunda toplumları etkilemesi ve yönlendirmesi daha da etkili bir yaygınlık kazandırdı. Günümüzdeki din, dil ve kültür gibi birçok sosyal değer ve olgular, küreselleşme sürecine bağlı olarak şekillendirdi. Bu dönüşümün doğrultusunda yerel kültürler kaybolmamış aksine yeni bir forma büründü.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Yerel Değerler, Sosyal etki, Toplumsal dönüşüm.

* Zeynep Zekiye Öz, Dr. Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. E-posta: zekiye.oz@ogr.sakarya.edu.tr. Orcid: 0000-0001-5124-6690

** Ramazan Biçer, Prof. Dr. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, E-posta: rbicer@sakarya.edu.tr. Orcid: 0000-0003-1501-2103.

Bu makaleye atıf için: Biçer, Ramazan ve Öz, Z. Zekiye. (2025). Küreselleşmenin Sosyal Tezahürleri, SDE Akademi Dergisi 5(1), 51-76

SOCIAL DEMONSTRATIONS OF GLOBALIZATION

Zeynep Zekiye Öz - Ramazan Biçer

Abstract

The term globalization emerges as a turning point in the historical process of humanity. Because globalization is a phenomenon directed at humans and human labor. Globalization, which touches upon almost all aspects of human life such as religion, thought, culture, technology, art, language and philosophy of life, shapes humanity with its impact and contribution. In this direction, there are those who oppose it as well as those who embrace it. The basic data in the reactions is the evolution of traditional understanding and the transformation and shaping of social values known as conservatism. Access to information has become very easy in the world that has become a village as a result of globalization. This rapid access resulted in the interaction of people in line with their knowledge of different cultures. The strong culture has taken on a dominant character over other societies. In this direction, globalization, which has become a direction for the social life of people, has guided the masses that have local values. Although this has caused some concerns, it has occurred as an irresistible force. The fact that this powerful globalization comes from the West, which is considered to be a center, constitutes the basic reason for the reactions that it is a phenomenon adorned with Western values. In this form, globalization has shaped a social transformation in line with Western values. Here, the reactionary attitudes towards globalization have not yielded results and have led to its further adoption, especially among the generations that are children of the information and communication age. Globalization, which has more than one manifestation, has gained even more effective prevalence by influencing and directing societies, especially in line with technological developments such as the internet and computers. Many social values and phenomena such as religion, language and culture today have been shaped in line with the globalization process. In line with this transformation, local cultures did not disappear but took on a new form.

Keywords: *Globalization, Local Values, Social Impact, Social Transformation.*

Giriş

Çağdaş dünyanın en önde gelen olgularından kabul edilen küreselleşme dünya ölçekli bir boyuta sahip olması nedeniyle, tüm insanların konumu, algılama ve algılanmasıyla bağlantılı bir kavramsallaştırmadır.

Küreselleşme, mevcut haliyle süreklilik arz ettiği için, onun hakkında etraflıca kesin bir tespit ve değerlendirme yapmak zor görünmektedir. Üstelik küreselleşmenin uzantıları geliştikçe ve değıştikçe iş daha da zorlaşmaktadır. Ancak küreselleşmenin mevcut hali üzerinde değerlendirmeler yapabileceğimiz bazı ipuçları vermektedir. Bunların bir kısmı yakın zamandaki gelişmeler yanında günümüz dünyasındaki etkileşim sonucu ortaya çıkan değışim ve geleceğe yönelik öngörülerini içermektedir. Bazı araştırmacılara göre küreselleşmenin olgusal boyutu olarak görünen teknolojinin kendisi, değerden bağımsız düşünülemez. Bu durumda küreselleşme, yeni değerler üretebilen ve fiilen de üretmekte olan olgusal bir durum olarak görünür. Bu küreselleşmeye olumlu yaklaşımın bir tezahürüdür. Öte yandan olumsuz bir bakış açısıyla da küreselleşme; bizâtihi değer koyan, değerlendirme yapan, yani kendine özgü değerleri olan bir süreç durumundadır. Mesele dinî bağlamda küreselleşme insanlığa, değerlerini, inanç ve ritüellerini kendisinin belirlediği adeta yeni bir din sunmaktadır. Bunu, ya mevcut dinlerin bir takım temel ilkelerini değıştirerek veya onları yeniden yorumlayarak yahut tamamen yeni ilkeler koyarak yapmaktadır. Küreselleşme, takdim ettiği bu dinin esaslarını tebliğ eden peygamber olarak da medyayı kullanmaktadır (Kılıç 2003, 22).

1. Küreselleşme ve Toplum

Küreselleşme, çok yönlü bir kavram olması nedeniyle insanla doğrudan ilişkili birçok kurum, kesim ve kulvarda kendisini göstermektedir. İnsanlık serüveniyle atbaşı giden din ve dinî olan, üzerinde durmak istediğimiz, öncül kurum, kesim ve şerittir. Daha kapsamlı bir tanımla ekonomi, teknoloji, bilim, sosyal ve bireysel hayat, açık ya da örtülü bir şekilde din

ile sürekli bağlantı halindedir. Bu kesintisiz olarak sürüp gitme durumu içerisinde küreselleşme, din ve dinî olana yeni boyut ve buut kazandırması itibarıyla yenidir.

Küreselleşmenin dinî olana etkisi, inanç ve uygulama alanında kendisini göstermektedir. İnanılanın pratiğe yansıtılması, kelim edebiyatında amelin imanla bağlantısı şeklinde işlenmiştir. Kişilerin inanma boyutu ve algılama şekli, bireysel ve toplumsal uygulamalarda kendisini göstermektedir. Bu düşüncede “amelin imandan bir cüz olduğu” kabulü sergilenmektedir. Ancak inanç ve algılama durumuna göre dış dünyaya yansımaları şeklinde anlaşılmalıdır. Amel/pratik, doğrudan imanla bağlantısı olmamakla birlikte, bireyin imanî olana tavrı, onun vicdanî bağlamda dinle olan bağlantısının göstergesidir. Vicdanî dememizin nedeni, kişinin söylem ve davranış biçimini oluşturan ve şekillendiren birçok haricî gerekçenin varlığıdır. Bu nedenle küreselleşme ile ortaya çıkan, dinin veya onun ilk kaynakların sorgulanması, insanların dinî algılayış ve ona yaklaşımını yönlendirmektedir.

Aydınlanma, sekülerleşme ve teknolojik gelişmeler, dinî olanın eleştirisine yol açmıştır. Bunlar aynı zamanda küreselleşme ile doğrudan bağlantılıdır. Bu veriler doğrultusunda din ve dinî olan, elit tabakadan halk kesimine inmiş ve insanların direkt yaratıcı ile ilgisi sağlanmış ve sonuçta bireyler, kurumsal ve örgütsel otoritelere bağlı olmaksızın, dinî olanı yargılamaya başlamışlardır. Nasıl ki küreselleşme önlenemez bir süreç ise, bu doğrultuda din ve dinî olanın sorgulanması da kaçınılmaz bir vakıa görünümündedir.

Küreselleşme insan yaşamının tüm yönlerinde etkili bir faktör olmaktadır. Aynı zamanda din de hayatın bütün yönleriyle alakadar, bir yaşam felsefesi ve tarzı olup, insanı ilgilendiren her konuyla doğrudan veya dolaylı bağlantılıdır. Bu nedenle din, küreselleşme kümesine giren ekonomi, siyaset ve teknoloji gibi her alt küme ile kesişmektedir.

Çağımızdaki birçok sosyal, siyasî ve kültürel gelişme, din ve dinî olanla, doğrudan veya dolaylı olarak bağlantılıdır. Bu tür bir alaka, çağlar boyunca

var olmuştur. Buna göre çağdaş dinî problemler, nam-ı diğerle küreselleşmenin ortaya çıkardığı dinî sorunlar, elbette köklü bir geçmişe sahiptir. Ancak insanlık serüveniyle bağlantılı olan bazı dinî konular, günümüzde daha belirgin hale gelmiştir. Bu belirginlik oranı yüksek olan konular, küreselleşmenin getirdiği dinî problemler olarak adlandırılmıştır. Bu ise, küresel dinî kurtuluşçu akımlar şeklinde ifade edilmiştir.

Bu kategoriye girenlerin sınırlandırılması, kişi, yer ve zamana göre değişebilir. Araştırmacının ilgi alanı ve önemseme sırasına göre şekillenebilir. Bu nedenle çalışmamızda ele almış olduğumuz ana ve alt başlık içerikleri, kelam ilmi çerçevesinde ve yazarın önemseme sırasına göre oluşturulmuştur.

Küreselleşmenin geniş kapsamlı bir anlama sahip olması nedeniyle belli alanlarla sınırlandırılması zordur. Zira küreselleşme, insanlık ile ilgili bir kavramdır.

Öncelikle ekonomik bağlantılı olarak 1980’li yıllardan itibaren kullanılmaya başlanılan küreselleşmenin diğer yönelişleri, özellikle sosyolojik alanla irtibatlandırılması, daha sonraki dönemlere rastlamaktadır (Robertson 1992: 15–16).

Küreselleşme daha çok, küresel-yerel, evrensel-bireysel, makro-mikro terimleri etrafında ele alınmaktadır. Bu nedenle konunun sosyolojik boyutu kaçınılmaz bir realitedir. Nitekim küreselleşmenin bir tür “Batı kapitalizminin zaman zaman yeniden yapılanma gereksinmesini duyması ve bu sırada pazarını mümkün olduğunca genişletme çabasına girişmesi” (Oran 2000: 19) olduğu varsayılırsa, terimin ekonomi yanında birçok değer yarısıyla atbaşı gittiği de söylenebilir. Zira ekonomi, bireysel ve sosyal açıdan insan hayatını birçok alanda şekillendirmektedir.

Bu hızlı ulaşım ve bilgilendirme, küreselleşmenin en belirgin özelliği olan, uluslararası kuruluş ve halkların şekillendirdiği oluşumların, devletlerden daha güçlü olmasını doğurmuştur. Devletlerin otoritesindeki gerileme, kitlesel örgütlerin, bütün dünyada yaygınlaşan sivil kurumların

ve küresel piyasaların güçlenmesine yol açmıştır. Küreselleşmeye iyimser yaklaşanların yorumları doğrultusunda, söz konusu gelişimin, ilk gerçek küresel uygarlığın başlangıcı olduğu söylenebilir. Küresel düzeyde kültürel karışım (hypredization), küresel yayılma ve küresel yönetim kurumlarının (Global Governance Institutions) doğuşu, köklü biçimde yenedünya düzeninin delilleridir (Bozkurt 2000: 20).

Küreselleşmeye iyimser bakmayanların ana gerekçelerinden birisi, Yenedünya düzeni oluşumunun isabetli bulunmamasıdır. Buna göre kapitalizmin sıcak savaştan uzaklaşmış hali olarak kabul ettikleri bu gelişme, kapitalizmin bugünkü aşaması olarak jeo-ekonomik emperyalizm temelli yeni bir işleyiş tarzıdır.

Küreselleşmeyi benimseme veya karşı olma oluşumu içerisinde yer alanların ortak noktası sermayede odaklanmaktadır. Buna göre ekonominin ön planda olduğu küreselleşme, insanların bütün hayatını etkilemektedir. Zira küreselleşmenin en belirgin yönü, zaman ve mekânın her alanındaki yoğunlaşmadır. Bu da insanın duygu, düşünce ve eyleminde hız, mesafe ve melezleşmeyi sonuç vermektedir. Burada ise en büyük pay, iletişim devrimine aittir. Zira ekonomik olduğu kadar sosyal ve kültürel bir güç haline gelen iletişim, önceki yapı, anlayış, alışkanlık ve kabullerin yıkılmasına neden olmakta, insan hayatını yönlendiren kültürlerin yeniden şekillenmesinde başlıca rol oynamaktadır.

Ekonomik alandan siyaset arenasına, sosyal hayattan kültüre birçok sahada görülmeye başlanan değişim ve etkiler daha ziyade küreselleşme kavramı ile ifade edilmektedir. Küreselleşme, birden fazla faktörün etkisiyle ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Bunların hangisinin öncül etken olduğunu söylemek zordur. Bütün dünyaya yayılmış ve herkesi kapsayan bir olgu olması itibarıyla, temel dinamiklerini sınırlamak da zor görünmektedir. Ancak ekonominin en önemli faktör olduğu da gözden kaçmaz. Bunun yanında temel ana dinamiklerin birbirlerini tamamlayıcı, tetikleyici hatta gerektirici unsurlar olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu ana dinamikler, bilim/teknoloji, siyaset/ideoloji, hukuk, kültür ve ekonomi olarak sınıflandırılabilir. Bunlar arasında din olgusu, hemen hemen bütün dinamiklerin

alt kategorisinde yer almaktadır. Her türlü oluşum ve gelişmede olumlu veya olumsuz ‘dinî kisve’ bulunmaktadır. Zira Durkheim’in ifadesiyle “din, ciddi yaşamdır”.

Küreselleşmenin dinamikleri, araştırmacıların ilgi yoğunluğu alanına göre farklılaşmaktadır. Mesela Appadurai, küreselleşmenin dinamiklerini ve bunların sonuçlarını, etnik, teknolojik, ekonomik, ideolojik ve medya-tik olmak üzere beş alanda tasnif etmektedir (Appadurai 1990:296–300). Bu tür sınıflandırmalarda, üst dinamiklerle alt dinamikler, çoğunlukla eş-değer bir konumda olması nedeniyle, farklı değerlendirmelerin ortaya çıkması, doğal bir gelişmedir.

Her hâlükârda doğrudan insanı ilgilendiren bir süreç olması itibarıyla, küreselleşmenin belli kesimlerden kaynaklanan toplumsal bir hareketin sonucu mudur? sorusuna verilen cevap, belli bir kesim ve grup ya da topluluğun ortaya çıkardığı bir gelişme olarak bakılamayacağı şeklindedir. Batı merkezli olmakla birlikte, bütün dünyadaki insanların sosyal grupların ve kitlelerin ortak bir hareketidir denilebilir. O nedenle ortak kaygı veya gereksinimler, beğeni ya da kabuller küreselleşmenin tetikleyicileri olmuştur. Kabul ve teori açısından küreselleşme, insanlığın doğal süreci içerisinde gelişmiş geniş çaplı bir anlayış tarzıdır. O nedenle belli bir kesime yönelik bir hareket tarzı olmamakla birlikte, bazı güçler onu başkaları aleyhinde kullanabilir (Rudy 2004:44).

Kültürel küreselleşmenin toplumları Batıcı/Amerikancı-ulusalçı, çağdaş-gerici vb. kamplara ayırdığı da bir realitedir. Ayrıca, ticarî reklamcılığın artması ve dünyada tek tip tüketim alışkanlığının yayılmasının Batılı olmayan ülkelerin sosyo-kültürel gelişimine zarar vermesi olasılığı da bir hayli yüksektir. Bu yönüyle de küreselleşme, birey ve toplulukların hayatını başta ekonomik yön olmak üzere ciddi anlamda yönlendirmektedir.

Küreselleşme hem kültürel hem iktisadî ve hem de siyasî bir süreçtir. Ayrıca, ciddi sosyolojik ve antropolojik araştırmaların –ve hatta piyasa araştırmalarının- açıkça ortaya koyduğu gibi, küreselleşmenin, benzerliğin hızla yayılması olarak yorumlanması aynı derecede hatalıdır. Bu noktada eş zamanlı olarak hem benzerliğin hem de farklılığın gelişimine katkıda

bulunan bir süreçten geçildiği kabul edilmektedir. Bu eş zamanlılık, ileri analiz tekniklerine duyulan ihtiyacı kaçınılmaz kılmaktadır. Aslında XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başında ulusal gelenek ve cemaat gibi kavramların da küreselleştirildiği söylenebilir (Robertson 2003:354). Bu şekilde küreselleşme üç alanda kendisini göstermektedir. Bunlar, ekonomik yaşam, demokrasi ile sivil toplumun ve kültürel hayatın şekillenmesidir (Berger 1997:49). Yukarıdaki ifadeler doğrultusunda, küreselleşmenin ana dinamiklerinin neler olduğunun tespiti de zor görünmektedir. Bu nedenle aşağıda yer alan başlıklar, deneme niteliklidir.

2. Küreselleşmenin Bağlantıları: Bilgi, Bilim ve İletişim

Bilindiği gibi her tür yenilik ve gelişimin köklü geçmiş ve gerekçesi bulunmaktadır. Gelişen ve zamanla oluşan şartlar, yenileşmeyi ve değişmeyi zorunlu hale getirmiştir. Küreselleşmenin de kendisine özgü bir alt yapısı bulunmaktadır. Bunlar tamamen tarihsel süreç ile oluşmuştur. Bununla birlikte her tür değişimin bir tetikleyicisi ve onu ortaya çıkarıcı bir kırılma noktası vardır. Bazılarına göre sanayi çağı kesinlikle geride kalmış olup, insanlık bilgi çağına giden bir sürecin içinde yol almaktadır (Fukuyama 2000: 13–15).

Günümüzde bütün alanlarda meydana gelen teknolojik gelişmeler, küreselleşmeyi harekete geçiren ana dinamiklerden birisidir. Ancak teknoloji de bilgiye dayanmaktadır. Zira bilgisel gelişim, teknolojiyi doğurmuştur. Bu nedenle küreselleşmeye aynı zamanda Bilgi ekonomisi çağı da denmektedir. Zira bilgi, emeğin hem hammaddesi hem de ürünüdür (Öke 2002:16–17).

Bilgi teknolojisinin en önemli verilerinden olan iletişimdeki gelişmelerin bir devrim niteliğinde olduğu kabul edilmiştir. Bütün bunlar telekomünikasyon ile bilişim teknolojisindeki gelişmeler sayesinde ivme kazanmıştır. Bu hız, aynı zamanda bilgi edinme yollarına da yansımıştır. Böylece insanlar istedikleri bilgilere çok kolay ve hızlı bir şekilde ulaşabilmektedir (Öke 2002:24). Böyle bir bilgi de insanların anlayış, algılayış, kabul ve

yaşayış biçimlerinin şekillenmesinde büyük rol oynamaya başlamıştır.

Gündemimize oturan kuantum fiziği ile gerçekleşen bilgi devriminin bir sonucu olan gelişmeler, bağlantılı bir şekilde birçok alandaki gelişme ve değişmelerin hazırlayıcısı oldu. Bu doğrultuda teknolojiye gerçekleşen gelişmeler ve ilerlemeler aynı zamanda bilgisayar ve internete dayalı iletişim teknolojisi sayesinde bilginin çok kısa zamanda hızlı bir şekilde yayılmasını sonuç verdi (Drucker 2003:13–18, 205).

Bilim ve teknolojik alandaki gelişmeler, birçok toplumsal dönüşümlere de yol açmıştır. Bu dönüşüm ve değişimlerin çok yönlü ve hızlı seyrinde bilgilendirme, ulaşım ve araçların yaygınlaşmasının payı büyüktür. Bu da ülkeler ve insanlar arasındaki mesafeyi kısaltmış, bütün dünyayı yerinde bir tabir olarak “bir köy” haline dönüştürmüştür.

Küreselleşmenin motor gücünün teknoloji tarafından oluşturulduğu kabul edilmektedir. Teknolojideki devasa gelişmeler sayesinde, küreselleşmede önlenemez ve tersine çevrilemez bir yükseliş yaşanmaktadır. İletişim araçlarının gelişmesiyle, farklı toplumlar, kültürler, ırklar, dinler ve mezheplere mensup insanlar nerede olurlarsa olsunlar, birbirleriyle rahatlıkla iletişime geçebilmektedirler. Bu ise, farklı kültürel kökenden gelen insanların birbirleriyle buluşup etkileşebileceği anlamına gelmektedir. Dünya artık hemen hemen herkesi etkileyen tek bir kültürel yapı mozağine doğru dönüşürken, yerel sınırları aşan toplumsal, siyasal ve ekonomik bağlar da, hangi ülkede yaşarsa yaşasın, herkesin kaderini önemli ölçüde etkilemeye başlamıştır. Bu bağlamda küreselleşme, hem dünya toplumlarının birbirlerine benzeme süreçlerini ve buna bağlı olarak tek bir kültürün ortaya çıkışını, hem de büyük ya da küçük sosyal grupların kimlik farklılıklarını ifade etme ve tanımlama süreçlerini belirtmede kullanılmaktadır. Bu anlamda küreselleşme her iki süreci de kapsamaktadır. Yani o, eş zamanlı olarak hem homojenliği hem de heterojenliği hem evrenselliği hem de yerel ve mahalli oluşu ifade etmektedir (Yapıcı-Yıldırım 2003: 120).

Bilgi devriminin uzantılarından olarak dünya çapındaki siyasî gelişimlerden kabul edilen Çin'deki politik değişim yönelimleri, Komünist bloğun çökmesi sonucu büyük çaplı soğuk savaş döneminin kapanması

gibi gelişmeler, küreselleşmeyi tetikleyen ekonomik, siyasî ve kültürel boyutun unsurlarıdır. Nitekim komünizmin çökmesiyle ülkeler arasındaki bu anlamda bir ideolojik kutuplaşmaları sona erdirdi. Siyasal alana ait bu değişimlerin temelinde ekonomi yatmaktadır. Bu da küreselleşmenin ekonomi ağırlıklı bir süreç olduğunun göstergesidir. Bu nedenle ülkeler arasındaki bu denli ileri düzeydeki yaklaşmanın en önemli sağlayıcısı ekonomik ihtiyaçlar olmuştur. Aslında ekonomi, bütün zamanların en önemli unsuru olmakla birlikte, son yüzyılda ciddi anlamda bir gelişim süreci ve kaynaşma boyutu yaşattı.

Ekonomi, insanlar arasında bir yaklaşım ve yakınlaşma sağlarken, demokratik sistemler de farklı ulus ve kültürler hoşgörüsü ile yakınlaşmaya yönelmişlerdir. Ancak burada göz ardı edilmemesi gereken, özellikle fundamentalist karaktere sahip ulusalcılık veya ulus devlet anlayışı, demokrasiden uzak durarak kendi varlığını korumaya çalışmıştır. Bu nedenle demokrasi ve ulus devlet birbirleriyle uyuşmamaktadır (Hirst-Thompson 2000: 259). Küreselleşmenin ekonomik ağırlıklı olarak işlenmesinin en büyük sebeplerinden birisi, finansal piyasaların, dünya siyaseti üzerindeki etkisidir. Nitekim dünyanın birkaç yüz sanayi şirketi, her türden önemli siyasî kararı durdurma gücüne sahip görünümündedir. Bu nedenle finansal piyasalar bir tür yargıç, jüri ve jandarma konumuna gelmiştir (Went 2001: 18). Bu doğrultuda her ekonomik düzenin, kendisine uygun siyasî çevre oluşturduğu kabul edilmektedir.

Medyanın söz konusu etkisi ciddi boyuttadır. Nitekim küreselleşmenin mevcut haliyle bir Amerika kültürü olduğunu düşünen Cabirî'ye göre, Amerika'nın egemenlik amacını gerçekleştirmek için diğer kültürlerle nüfuz etmenin sofistike bir sürecini başlattı. Bunu gerçekleştirirken de teknoloji ve kitle iletişim araçlarını kullanmıştır. Medya, Amerikan değerlerinin ideal hedef olduğunu ısrarla işlemiştir. Bu ise ciddi anlamda dünya insanların etkilenmesi sonucunu doğurdu (Cabirî 1998: 303).

Yakın çağdan itibaren ülkelerin siyasal yapısında demokratikleşme hızlı bir ivme kazanmıştır. Totaliter ve teokratik rejimler, yerlerini demokrasiye bırakmaktadır. Böylece ideolojik amaçlı devlet sistemleri varlıklarını dünya

arenasında eriterek, halkların egemenliğine boyun eğmişler ve çoğunlukla demokratik-cumhuriyet tarzındaki siyasî yapıya yönelmişlerdir. Küreselleşmenin iyice dillendirildiği XX. Yüzyılın son çeyreğinde, demokrasi, söylemlerden öteye, uygulama safhasına geçmiştir. 1970’li yıllardan itibaren pek çok ülke demokratik rejimlere kapılarını açmış, 1990’lı senelerde ise Sovyet rejiminin dağılmasıyla, yer kürede demokrasi, ezici çoğunlukla hâkim olan siyasî idare şekli olarak tercih edilmiştir.

İletişimin kapsama alanının genişlemesi ve insanların büyük çoğunluğuna ulaşması sonucu, küreselleşme perspektifinde artık politik tartışmaya yalnızca belirli bir ülkenin vatandaşları değil, ilk kez, felsefede Eski Yunanlılardan beri, bütün insan türü söz konusu politik veya felsefî tartışmaya, yerel rejimlerdeki politik meşruiyetin tesis edici şartların ve meskûn yeryüzünün idare usulü konusundaki tartışmaya katıldıkları görülmektedir (Arkoun 2000:184). Böylece Cumhur, etrafında oluşan gelişmelerden haberdar olmakta, bu alanda başta medyanın katkısıyla zihin dünyasının bilişsel yapısını oluşturmaktadır. Dünya genelinde bu yapının temel taşı demokratikleşme oluşturmaktadır. Demokratik idare şekli, küreselleşmenin felsefesine uygundur. Zira daha çok bireysellik üzerine endekslenen küreselleşme, yerel ve bölgesel devlet gücü ve etkisinin zayıflamasını, yerine bireylerin istekleri doğrultusunda şekillenen yönetim düzeyine dönüşmesini tercih etmektedir. Bu nedenle, iktidar kaynağının halk kabul edildiği, politik kararların alınmasında yurttaşların talep ve isteklerinin ön plana alındığı demokrasi, bireysel hakları önemseyen küreselleşme ile atbaşı gitmektedir.

Söylem ve tez bu olmakla birlikte, küreselleşmenin merkezini oluşturan başta Amerika Birleşik Devletleri gibi devletler, demokratik değerlerin yer kürede yaygınlaşması yolunda ciddi çaba göstermedikleri şeklinde eleştirilere maruz kalmışlardır (Falk 2002:152–154). Bu tezin bir belgesi olarak da Birleşmiş Milletler Teşkilatı’nda bulunan zengin ve güçlü ülkelerin veto hakkının bulunması ve başta körfez ülkeleri olarak dünyadaki bazı totaliter rejimlere başta Birleşik Devletler ve Batılı ülkelerin yandaş çıkmasıdır (Anees, 2000). Uygulama böyle olsa bile, bir başka realite olan demokra-

sinin, şöyle veya böyle yaygınlaşmasında küresel gelişmenin büyük payı olduğu göz ardı edilemez. Küreselleşme, bu tür bir idarî sistemi rahatlıkla ve hararetle onaylar ve besler. Zira onun totaliter devlet anlayışını benimsemiş olduğu bilinen bir husustur. Her devlet bağımsızlık üzerine kurulur ve siyasetini de bunun üzerine oluşturur. Hem devletin hem de siyasetin bir ideolojisi vardır. Küreselleşmenin siyasal alandaki en belirgin etkinliği, egemenlik anlayışında gerçekleşmektedir. Egemenliğin temel ilkesi olan ülke içi millî uygulamalar ve hukuk sistemi temel bir kabul olmakla birlikte bunlar, uluslararası kararlara göre şekillenmektedir. Hukuk politikaları da bu doğrultuda yönlendirilmektedir (Erdoğan 2002:32-33).

Küreselleşmenin daha çok gelişmekte olan ülkeler için sorun çıkardığı genel bir kabuldür. Yerel amaçlara endeksli siyaset ve ekonomi verileriyle şekillenmiş olan ülke ve devletler, her iki alanda da büyük ve güçlü devletler karşısında varlığını sürdürme mücadelesi vermektedir. Bu durumda olanlar, küreselleşen dünyada tecrit halinde olmaması için ister istemez gelişen dünya devlet kuralları çerçevesinde hareket etmek zorunda bırakılmaktadır. Böyle bir iradî, gayr-i iradî gelişme, egemenliklerin aşınmasına ve değer kaybına neden olmaktadır. Nitekim devletlerin ülke içi sorunları olmakla birlikte, uluslararası boyut kazanan insan hakları türü evrensel hukuk kuralları çerçevesinde hareket edip etmedikleri, ülke iç işlerine müdahaleye fırsat vermektedir. Bunun karşısında millî egemenlik zedelenmektedir.

Öte yandan Birleşmiş Milletler aracılığı ile uluslararası toplumun insanî amaçlı olarak müdahale hakkının doğması da bağımsızlık ve iç işlerine karışmama gibi, millî devlet olma ilkelerine zarar verebilmektedir. Bu da o ülkenin siyasetinin dışa göre şekillenmesine, millî ideolojisinin de kısırlaşmasına neden olmaktadır (Gürsel 2002: 59-65).

Bir başka önemli çekince ise, devlet siyasetinin oluşturulmasında, uluslararası sermaye, finans ve piyasa odaklarının göz önüne alınmasıdır. Böylece devlet, millî ideolojiye yönelik bir siyaset oluşturmak arzusunun gemlemektedir. Gelişmekte olan ülkelerin para ve maliye politikaları, uluslararası finans piyasalarından etkilenmektedir. Öte yandan ülke içinde

bulunan yabancı sermayenin de çekilme kaygısı, kısa vadeli siyasî ortama ciddi anlamda yön vermektedir (Helleiner 1999:139–155).

Küreselleşmenin siyasî alanda kendisini gösterdiği en belirgin nitelik, onun demokrasiye olan vurgusudur. Ancak bu vurgu, “ulus devlet” içerisinde demokratik kazanımları teşvik etmesi değildir (Hirst-Thompson 2000: 259). Daha ziyade, uluslararası hukuk ve ahlak kurallarının işletilmesi, onun ana hedefleridir. Buna göre devletin ulus veya yerele yönelik çalışmaları, daha çok uluslararası kurallar ve anlaşmalar çerçevesinde oluşturulmaktadır.

Bu şekildeki bir küresel demokrasi, sağlık, askerî ve insan haklarına yönelik girişimlerle yönlendirilir. Bütün bunlar devlet dışı kapitalist organizasyonlardır. Bunlara çevreye olan duyarlılık ve gelişmeleri de eklemek yerinde olur. Bu sayılanlar, bir anlamda kapitülasyon zihniyetinin görünümünü niteliğinde olmakla birlikte, küreselleşmenin başarılı görünmesini sağlayan, yerel baskıcı güçlere de boyun eğdirici bir özelliğe sahiptir. Şöyle ki, uluslararası insan hakları gibi ulus ötesi evrensel kabuller, ülkelerin baskıcı siyasetlerine müdahale edebilmektedir. Diğer taraftan siyasî küreselleşme küresel görünümlü bir politika ile doğrudan uluslararası garantiye sahip siyasî grupların genel kontrolü altında ortaya çıkar. Yine uluslararası yönetim, evrensel ilkelerden ziyade özel ilgi alanlarıyla alakadar görünmektedir. Bu da daha çok ekonomik şartların harekete geçirilmesiyle gerçekleşmektedir (Rudy 2004: 53).

Yukarıda özetle belirtilen hususlar, küreselleşmenin siyasî ve devlet ideolojisine getirmiş olduğu çekinceler ve alan daraltmalar gösteriyor ki, küreselleşme mevcut dünya siyasetinde gelişmekte ve kalkınmakta olan ülke ve devletlerde ciddi anlamda kambur oluşturmaktadır. Nitekim küreselleşme, demokratikleşmeyi savunurken, bunun devletin sağladığı demokrasi olmayıp, onun evrensel temelleri olan ve değerler içerisinde sivil toplumlara yönelik, ahlakî ve hukukun üstünlüğüne dayalı küresel sivil toplumların oluşturduğu, çok uluslu bir devlet demokrasisini desteklediğini de unutmamak gerekir. Ancak bu tür bir gelişme, bazı ulus ülkelerinin temel değerlerini uygulamasına imkân vermeyerek sınırlandırırken, bazı baskıcı

ve totaliter rejimlerin de değer ve uygulama süreçlerinin olumlu anlamda değişmesine yol açmaktadır. Bu ise, o ülke ve bölge halkının lehine bir gelişmedir.

Küreselleşme hem kültürel hem iktisadî hem de siyasî bir süreçtir. Ancak bu sürecin kelimenin literal anlamıyla mutlaka küresel bir bütünleşme ile sonuçlanması düşünülmemelidir. Dünya devletleri arasındaki gittikçe artan karşılıklı bağımlılık aynı zamanda halkların uyum sonucunu vermektedir. Küreselleşmenin, dünyanın büyük çapta uyum içerisinde olmasıyla sonuçlanıp sonuçlanmayacağı konusunda şu anda kesin hüküm verilemez. Zira önümüzde geniş parçalanmalar yanında birleşme göstergeleri de mevcuttur (Robertson 2003: 352).

Böyle bir bütünleşme, evrensel insanî değerler bazında gerçekleşiyorsa ki, küreselleşmenin hedefinde bu olduğu taraftarlarının söylemleri arasındadır, insanlık adına olumlu karşılanabilir. Zira bu anlamda bir gelişime ihtiyacı olan birçok toplum ve topluluk bulunmaktadır. Ancak burada temel sorun, yerel, bölgesel kültürün erime noktasına geleceğidir. Bu ise, küreselleşmenin sosyo-kültürel boyutunu anlamayı zorunlu kılmaktadır.

3. Küreselleşmenin Sosyal Tezahürleri

İnsan doğası gereği farklılıkları bir arada barındıran sosyal yapıya sahiptir. Millet, kültür, din, mekân dil, iklim koşulları, coğrafi şartlar ve yaşam felsefesi bu yönlü farklılıkları zorunlu kılmıştır. Ancak son zamanlarda ortaya çıkan küresel ısınma, teknolojinin belirli ellerden çıkması, bilgiye kolay ulaşım gibi faktörler, söz konusu farklılıkları azaltmaya başlamış ve bütünleşmiş bir dünyaya doğru yönelmiştir. Küreselleşmenin genel geçer tanımında yer alan “dünyayı bir köy haline getirme” fonksiyonu farklılıkların düzeyinin düşmesine yol açmıştır. Özellikle internetin neden olduğu geniş, kapsamlı ve hızlı iletişim sayesinde dünya halklarının, küresel ısınma gibi, ortak sorunlara yönelmesi küreselleşmenin öngörülen ve beklenen bir tezahürüdür. Bu doğrultuda küreselleşmeye karşı çıkanların ortak noktası bu bütünleşik bir yapıyı reddedip dini, kültürel ve yerel faktörlere sahip çıkmasıdır.

Burada asıl endişelendiren sorun küreselleşme tek tip insan yetiştireceği kaygısıdır. Zira küreselleşme, insanları tek tip bir dünya toplumu oluşturacak biçimde bütünleştiren ve şekillendiren süreçlerin tetikleyicisi olduğu suçlamasına muhataptır (Albrow 1990:9). Bu suçlamadaki temel kaygı olan tektipleştirme, toplumların sahip olduğu gelenek ve görenek, din ve inanç, dil ve kültür gibi temel değer dinamiklerin ortadan kalkmasına yol açacaktır. Bu durum ise tamamen kendi değerlerinden uzak bir neslin oluşmasına yol açacaktır. Bu nedenle küreselleşmeye daha çok her boyutta “muhafazakâr” olan kitleler karşı çıkmaktadır. Bunun yanında kıtasal ve yerel tepkilerin de payı vardır. Bu da bir tür bölgesel muhafazakârlıktır.

Bunun bir yansıması olarak küreselleşmeyi Batı kökenli bir proje kabul edenlerin temayülleri küreselleşmeyi batı emperyalizminin bir uzantısı olarak görmeleridir. Böylece onlar, modernite ile küreselleşme arasında bağ kurmakta ve bunun da Batı modernitesi olduğunu ileri sürmektedirler (Giddens 1990:70–78, 120, 174–178). Küreselleşmeye karşı çıkışın temel ivmesi bölgeselciliktir. Küreselleşmenin Batı merkezli olduğu bir vakıa olmakla birlikte Batıcılık dürtüsüne sahip olduğu fazla bir iddia olur. İnsanlar tek tip bir yapıya bürünürken bunun Batı tipi olduğu bir vakıadır. Ancak buradaki ana etken, kültür güçlülüğüdür. Kültürün temel saikleri olan bilgi, bilim ve teknoloji Batıya ait olduğuna göre kültür de bu doğrultuda oluşacak ve hızlı iletişim çağında hâkim güç olacaktır. Nitekim dünya dillerinde İngilizcenin yer etmesi bunun bir tezahürüdür. Bir İngiliz yetkilinin dediği gibi, günümüzde “İngiltere’den nefret eden ama İngilizceyi öğrenme zorunluluğu hisseden çok sayıda insan vardır.” Buna göre buradaki sorun Batı kültürü değildir. Eğer bilgi, iletişim ve teknoloji Doğudan çıksaydı, yine aynı sorun ortaya çıkacaktı.

Kulağa hoş gelen bir terim olan ‘kültür mozaigi’ ise, heterojen kültür ve heterojen toplumun bir sonucu olup, homojen kültür ve toplumun karşısında yer alan oluşumun farklı bir ifadesidir. Bu ise kültürel alanda kalmak şartıyla, geleneklerin yaşatılması, aynı kökten gelmekle birlikte farklı yansımalar şeklinde ortaya çıkan kültürel gökkuşağının yansıması şeklinde düşünüldüğünde, kültürel zenginlik ifade etmektedir. Ancak bu azınlıkta kalan, zamanla başka kültürlerin etkisiyle yeniden şekillenmek

suretiyle, kısmen kökten uzaklaşan etnik oluşumlar ise bütünlüğe önem gösteren ülkeler için tehlikeli görünmektedir. Nitekim Türkiye'nin sadece Güneydoğu Anadolu'sunda bağımsız olarak on üç dilin konuşulduğu dikkate alınır ve bunların ağız olmayıp, etnik kökene bağlı farklı diller olduğu düşünülürse, birlik ve beraberliğe yönelik sorunun büyüklüğü daha iyi anlaşılacaktır (Türkdoğan 1993:17).

Küreselleşmeye karşı çıkarak, onun millî değerler ve yerel kültürler için büyük sorunlar oluşturacağını ileri sürenlerin ana kaygısı yukarıda değinilen hususlardır. Nitekim küreselleşme ile birlikte ele alınan bazı kavramların, görünüşte masum bir yapıda olmasına rağmen, tehlikeli sonuçlar doğuracağı ihtimali de yine kaygı duyulan gelişmelerdendir. Bunlardan birisi olan 'evrensellik' ve 'kültür mozaigi', yerel değerlerin kaybolması ve millî birlik ve bütünlüğün ortadan kaldırılmasına yönelik gelişmeler olarak değerlendirilmiştir. Sevecen ifadelerden olan evrensellik ve kültür mozaigi, öncelikle Batı'dan aktarılmış, Batı norm ve inanç sistemlerinin bir ürünüdür. Zira Batı, "dünyayı Avrupalılaştırırken, aynı zamanda Avrupalılığı da evrenselleştirmektedir" (Morin 1995:132).

Buna göre küreselleşme, sanıldığı gibi, enternasyonal nitelikli bir 'dünya köyü' olmayıp, Batılı norm ve değer yargılarının şekillendirdiği ve özellikle iletişim kanallarıyla yönlendirdiği bir ağ konumundadır. Ancak küreselleşmenin "tek tip insan" yetiştirme amacında olmadığını ileri sürenler de bulunmaktadır. Nitekim yaşadığımız dünya tümüyle kuşatılmış, yerel kültürlerin silinmeye yüz tuttuğu ve dolayısıyla onların yerini teknolojik etkenlerin sıkıca şekillendirdiği küresel bir köy haline gelmemektedir. Teknolojik ilerlemelere rağmen, tek tip insan yaratılamamıştır. Reklamlar, moda ve medyanın dünyanın her köşesindeki yerel kültüre sahip çıkma bilincini tetiklediği de görülmektedir. Ancak bu tür kültürel, politik ve ekonomik etkiler, kültürel ortamlara tek biçimli olarak girmemektedirler. Onlar genellikle çeşitli yerel ortamlarda yaşama imkânı bulup, kendilerini gösterirler (Lull 2001:201).

Kültürel küreselleşmeye karşı çıkılmasındaki ana nedenin, dinî ve millî duygular olduğu bilinmektedir. Bazılarına göre ise, küresel kültür olarak sunulan değerler, sahip oldukları kendi öz kabullerinde mevcuttur. Bun-

dan ötürü, başka ve kendi kalıplarını zorlaştıracak elbiseler yerine, mevcut vücuda oturmuş ve bedene göre şekillenmiş giysilerin kısmen de olsa tadilat edilerek giyilmesi gerekir. Nitekim İslam'ın evrensel bir din olduğu, bütün insanlığa hitap edebilen bir mesaj taşıdığı ve asırlardan beri Türk milletinin kültürünü ve yaşam tarzını oluşturan bir din olduğu göz önüne alındığında, küresel değerlerle bütünleşirken, bu realitenin göz ardı edilemeyeceği ısrarla vurgulanmaktadır (Türkdoğan 1993:24).

Küreselleşme konusunda ister Giddens, isterse de Robertson gibi düşünenler sağlıklı bir yaklaşımda bulunuyor görünüyorsa da son zamanlarda şekillenen dünya kültürünün önemli bir Batı kültürü ekseninde şekillendiği bir gerçektir. Küreselleşmenin gerçekleştirdiği toplumsal değişim, yerel kültürleri tamamen ortadan kaldırmamakta ancak o kültürün şeklini biçimlendirmektedir (Sharkey 2004:137).

Sonuç olarak küreselleşme, ekonomik, siyasî, kültürel bağlamda süregelen bir olgudur. Olumlu görenler olduğu gibi olumsuz yaklaşanlar da vardır. Ancak bu önü alınamaz gelişmeyi durdurmaya yönelik değildir. Sadece kabul ve ret bağlamında değerlendirmeler söz konusudur. Bu durumda küreselleşme her önüne geleni sürükleyen bir tsunami gibidir. Küreselleşme yutulması, yok edilmesi ve kaçınılması mümkün olmayan bir realitedir. Tsunami başladıktan sonra karşı konulması çok zor ama mücadele edilebilecek bir zemindir. Bu durumda ya kaçılmaya çalışılacak ya da sağlam dayanak ve sığınaklar oluşturulacaktır. Bunlar arasından ikinci tercih daha gerçekçidir. Bu nedenle küreselleşme, Sarıbay'ın deyişiyle, "tek başına ne şeytanidir ne de rahmanidir". Dünya toplumlarının ekonomik alt yapıları ve kültürel kaynakların tetikleyicileri arasında evrensel bir uyum vardır. Bu da insan düzeyinde bir sosyo-ekonomik anlamda bir birlikteliğin kanıtıdır. Dikkatli bir inceleme ile Avrupa'nın etnik ve sosyo-kültürel yapısının aynı olmadığı görülecektir. Ancak gelenen süreçte Avrupa Birliğinin bütün ülkelerinde bir kimlik şekillenmesi görülmektedir. Zira onlar arasında bazı temel değerler dışında yöresel ve 'kendilerine özgü' nitelik ve varlıklarını korumak isteyenler de bulunmaktadır. Bu doğaldır. Zira ne olursa olsun, toplumlar bireylerden oluşmaktadır. Bireyler ise, birçok birliktelik yanında bazı farklılıkların şekillendirdiği bir yapıya sahiptir. Bu farklılıklar doğ-

rultusunda toplum veya devlet oluşmaktadır. Devlet bir üst kimlik olup, bireylerin genel-geçer ortak kabulleri doğrultusunda kurulmuştur. Bu nedenle bireyler özümsemiği toplumda yaşarlar ve kimliklerini korumaya da özen gösterirler.

Kimlik oluşumu ve yerel kültürün temel nitelikleri arasında öncelik konusu tartışılabilir. Kültürün önemli bir öğesinin din olduğu bilinmektedir. Ayrıca din, siyasî ve ekonomik verilerle de ciddi bağlantı içerisindedir. Bu nedenle din, küreselleşmede öncelikli etken/etkilenenler arasındadır. Bazı araştırmacılara göre, demokratik bir küresel sivil toplumun inşa edilmesine yönelik çaba ve çalışmalarda dinî ve manevî saiklerin önemi büyüktür. Gerçek anlamda demokratikleşme hareketi, dinî bir hareketin kimlik ve vasıflarından edinmelidir. Bu edinilmesi gereken hususlara, büyük dünya dinlerinin özgürleştirici veçheleriyle bağlantılar kurmak da dâhildir (Falk 2003, 36). Bu nedenle din, millî kültürle de doğrudan bağlantılıdır.

Dünyadaki gelişmelere ayak uyduramayan ülkeler, ürün, hizmet ve bilgi üretiminde Batı ülkelerinin standartlarına ulaşamazlar. Cevdet Paşa (ö. 1895), Osmanlı Devleti'nin zayıflamasını, dünyadaki gelişmelerin dışında kalmasına bağlar. Osmanlı yönetimi, bütün gayretlerine rağmen, Avrupa ülkelerini baştan sona değiştiren sanayi devrimine ayak uyduramadığı için, ekonomik gücüyle birlikte siyasî gücünü de büyük ölçüde yitirmiştir (Akça-Hülür 2004). Aynı şekilde Türkiye de küreselleşerek dünyaya açılmayı başaramazsa, küresel güçlerle rekabet edecek politika ve stratejiler geliştiremez. Türkiye ister dünyaya açılsın, isterse Anadolu'ya çekilsin, her iki durumda da küresel kültürle hesaplaşmak zorundadır. En azından üç kıtaya hükmetmiş ve asırlar boyu imparatorluklar kurması nedeniyle evrensel değerlerin sunucusu konumuna gelmiş bir millet, bu hesaplaşmayı göze almak zorundadır. Aksi takdirde dinî ve millî hamasî söylemler, ütopyik kuruntulardan öteye geçmez.

Küreselleşme, bilinen bütün kültürel, dinî, felsefî, politik ve hukukî geleneklere farklı yaklaşımlarda bulunmuş ve ciddi yönlendirmeler yapmıştır. Aydınlanmanın mantığından çıkmış olan modernite bile gelişme sürecinde ondan etkilenmiştir. 1980'li yıllardan beri özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde, çeşitli tahlilci, düşünür ve araştırmacıların "post-mo-

dernizm-modernite sonrası” söz ediyor olmalarının nedeni budur. Ancak bu kavramın seçilmesi çok da isabetli olmamıştır. Jeopolitik bir güç olan Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra Amerika Birleşik Devletleri, küreselleşmenin bütün güçlerinin hegemonyacı kontrolünü üstlenmiştir. Uydularıyla birlikte Rusya, rekabetçi eğilimleri beslemekten ziyade, ABD ile ittifaklara, anlaşmalar ve iş birliğine girişmiştir. Böylece ABD hegemonyası, kurtuluş ve birleşme süreci içindeki halklar ve uluslar üzerinde varlığını daha çok hissettirmiştir (Arkoun 2000, 180, 201). Bu sosyal ve siyasî gelişmeler nedeniyle küreselleşme, daha çok Birleşik Devletler ivmesiyle yol almaktadır. Bu kültürel egemenlik sonucu oluşan ve bir vakıa olarak kabul edilen küreselleşme, hâkim olduğu veya içerisine girdiği bütün olgusal değerleri kendi ölçüleri doğrultusunda şekillendirmiştir.

Kur’an-ı Kerim, gücün insanlar arasında sürekli el değiştirdiğini vurgulamaktadır. Nitekim “O günler ki, biz onları insanlar arasında döndürür dururuz” (Âli İmrân, III:140). Ayeti bu anlayışın değer yargılarını şekillendirmektedir. İlgili ayeti yorumlayan müfessir Elmalılı Hamdi Yazır’a (ö. 1942) göre ayet “O günler, o zafer ve üstün gelme günleri yok mu? Biz onları insanlar arasında tedavül ettirir, döndürür, dolaştırırız. Kâh filanların lehine çeviririz, kâh da filanların” anlamına gelmektedir. Nitekim “Bir gün aleyhimize, bir gün lehimize” denilmiştir (Elmalılı,t.y.: II, 428–429). “Devlet” ve “devle” kelimeleri ise, müdâvele (döndürüp dolaştırma) anlamına gelmektedir.

Ayet verileri bize, küreselleşme olgusunun belirli bir kaynaktan çıktığını ve bunun da egemen güç olduğunu ifade etmektedir. Egemen güç, kültürel, siyasî ve ekonomik boyutlarıyla kendi hâkimiyetini kurmaktadır. Bu kaçınılmazdır. Ancak bu görüş, gelişen olguların mutlak kabul edilmesinin gerektiği anlamında değildir. Kur’an ekonomik, kültürel ve siyasî alanda insanlar arasında ciddi bir yarış olduğunu/olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu daha çok iyi ve güzele ulaşma yönünde bir müsabakadır. Kültür çeşitliliği, karşı konulamaz bir realitedir. Farklı dillerin ve dinlerin olması, kültürel farklılığı zorunlu kılmaktadır. Nitekim Kur’an bu vakıayı şu ayetiyle vurgulamıştır: “Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da O’nun delillerindedir. Şüphesiz bunda bilenler için

elbette ibretler vardır (er-Rûm XXX:22). Kur'an'ın bu ifadesinden, çok uluslu kültürler arasında yerel kültürlerin devam edeceğini/etmesi gerektiğini ileri süren araştırmacılara onay çıkmaktadır.

Elbette hâkim güç, bütün boyutlarıyla kendisini “öteki”ne karşı hissettirecektir. Bu ise yerelliğin tamamen ortadan kalkması anlamına gelmemektedir. Hatta bu bazı yerel geleneklerin canlandırılmasını da sonuçlandırabilir. Ancak etki alanı geniş olan unsurlarda, hâkim gücün etkisi rahatlıkla hissedilebilir.

Sonuç

Acaba küreselleşmenin yarattığı sosyo-kültürel değerler Batının değil de Doğu toplumlarının değerleri olarak sunulsa idi, yine benzer tepkiler alınır mıydı? Kuşkusuz bunun cevabı, bugünkü tartışmaların benzerinin yaşanacağı yönünde olacaktır. Zira bu sonuç, çok yönlü ekonomik, bilimsel, teknolojik, kültürel, siyasî ve askerî gücün etkisinin bir neticesidir.

İnsanın bağlantılı olduğu her alanda etkin bir faktör olan küreselleşme, din, dil, kültür ve yaşam felsefesi yanında bilimin de şekillenmesinde rol alan ve ona biçim veren etkin bir konumdadır. Söz konusu durum akademik çalışmalar için de söz konusudur. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de akademik çalışmalarda yükselen değer ve değerlendirme Q statüsündeki yayınlardır. Bir çalışmanın değer kazanması Q indeksindeki sıralamaya giren yayınlarda neşredilen kitap, makale ve bildiri türü çalışmalardır. Bunun yanında SCI, SSCI, SCOPUS ve ESCI gibi tarama indekslerinde yayınlanmayan bir makale tüm dünyada düşük değerdedir. Bu doğrultuda her akademisyen Q indeks sıralamasında yer alan dergilerde yayın yapmayı temel hedef olarak görmektedir. Bu sağlıklı bir yaklaşım ve değerlendirme midir? sorusunun yanıtı bir tarafa bu durum küreselleşmenin bir tezahürü olup, bilimsel değerlendirmede tek tipliliğin bir yansımasıdır. Bu gelişme bilimsellik kriterlerinin küreselleşmesidir. Akademik çalışmalara böyle bir değer biçme Batı merkezli bir yaklaşımın sonucudur. Ancak durum ne olursa olsun, akademisyenler ne kadar tepki gösterirse gösterebilir, bu indekslerin temel ilkeleri doğrultusunda çalışma yapmaya kendini zorunlu

hissetmektedir. Buradaki ana sorun, Q düzeyinde ve statüsünde bir değerlendirme kriteri yaratılmadığı ve daha sağlıklı ve isabetli bir ölçüt ortaya konulmadığı sürece, Batı kültürü ürünü olarak kabul edilen değerlendirme ölçütü geçerliğini sürdürecektir. Bu sonuç ise küreselleşmenin tezahürlerini akademi gibi, insan hayatının her alanında kendisinin oluşturduğu değerlerin temel ölçütü haline getirmektedir.

Küreselleşmenin ciddi bir sosyal değişim ve dönüşüm yaptığı bir vakıdır. Bu bazı kaygılara yol açsa da böylesi bir güce ancak güçlü bir yerel dinamik değerler sistemi belli oranda karşı koyabilir. Yerel olgularda böyle bir gücün temel kaynakları din ve kültürdür. Ancak din ve kültür de küresel olgular karşısında bir dönüşüm içerisindedir. Söz konusu bu değişim sosyal dinamiklerin temel değerleri çerçevesinde şekillenebilir. Burada usul ve alet ilimleri kendisini gösterecektir. Bu ise asıl olarak kabul edilen değer ve verilerin sosyal hayata yansıtışındaki araçsallığını oluşturan dinamiklerin güçlendirilmesiyle mümkündür.

Kaynakça

Albrow, M. (1999). *Globalization, Knowledge and Society*. ed. M. Albrow-E. King, London: Sage.

Anees, Munawar. (2000). “The Future of Islam: Tie Up Your Camel”. *Journal of Futures Studies*. Taipei: Tamkang University. Cilt. 4 No. 2

Appadurai, A. (1990). “Disjunction and Difference in the Global Cultural Economy” *Global Culture*. ed. M. Featherstone. *Global culture: Nationalism, globalization, and modernity*. Sage Publications. 295–310.

Arkoun, Mohammed. (2000). “Present-Day Islam Between its Tradition and Globalization”. *Intellectual Traditions in Islam*. ed. F. Daftary, London: I. B. Tauris.

Berger, Peter L. (1997). “Four Faces of Globalization”. *National Interest*. Fall 97, Issue 49.

Biçer, Ramazan. (2010). *Küreselleşen Çağda İslam*. İstanbul: Gelenek Yayınları.

Cabiri, M. Abid. (1998). “el-Arab ve'l-Avleme: el-Avleme ve'l-hâviyeti's-sakâfiyye”. *el-Arab ve'l-Avleme*. Beyrut: Merkezu Diraseti'l-Vahde el-Arabiyye.

Coşkun, Can Aktan-Şen, Hüseyin. (1999). *Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye*. Ankara: TOSYÖV Yayınları.

Drucker, Peter F. (2003). *Geleceğin Toplumunda Yönetim*. çev. Mehmet Zaman, İstanbul: Hayat Yayınları.

Elmalılı, M. Hamdi Yazır. (t.y.), *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Azim Dağıtım

Erdoğan, Mustafa. (2002). “Siyaset ve Hukuk Perspektifinde Küreselleşme”. *Küreselleşme*. ed. Cemal Uşak, İstanbul: Ufuk Kitapları.

Falk, Richard. (2002). *Yırtıcı Küreselleşme*. çev. Ali Çaksu. İstanbul: Küre Yayınları.

Falk, Richard. (2003). Küreselleşme ve Din. çev. H. T. Başoğlu, İstanbul: Küre Yayınları.

Fukuyama, F. (2000). Büyük Çözülme. çev. Zeynep Aslı-Aslı Telli Aydemir. İstanbul: Sabah.

Giddens, A. (1998). Modernliğin Sonuçları. çev. Ersin Kuşdili. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gürsel, Özkan. (2002). “Avrupa Birliği Hukuku ve Milli Egemenliğin Devri”. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, X, 57–89.

Helleiner, Eric. (1999). “Sovereignty Territoriality and the Globalization of Finance”. States and Sovereignty in the Global Economy. ed. D. A. Smith-D.J. Solinger-S.C. Topik, London: Routledge, 138-158.

Hirst, Paul-Thompson, Grahame. (2000). Globalization in Question. Great Britain: Polity Pres.

Kılıç, Recep. (2003). “Küreselleşmenin Değer Boyutu Üzerine”. Dinî Araştırmalar. Ankara, 11–22.

Lull, James. (2001). Medya, İletişim, Kültür. çev. Nazife Güngör. Ankara: Vadi Yayınları.

Morin, Edgar. (1995). Avrupayı Düşünmek. trc. Şirin Tekeli. İstanbul: Afa Yayınları.

Oran, Baskın. (2000). Küreselleşme ve Azınlıklar. Ankara: İmaj Yayınevi.

Öke, M. Kemal. (2002). Küresel Ekonomi Politik. İstanbul: Timaş Yayınları.

Robertson, Roland. (2003). “Küreselleşme ve Geleneksel Dinin Geleceği”. çev. İhsan Çapçioğlu. Dinî Araştırmalar, c.6, sy. 17, 351–360.

Robertson, Ronald. (1992). Globalization: Social Theory and Global Culture. London: Sage.

Rudy, Sayres. (2004). “Subjectivity, Political Evaluation and Islamist Trajectories”. Globalization and the Muslim World. ed. B. Schaebler-L. Stenberg. New York: Syracuse University Pres.

Sharkey, Heather J. (2004). “Globalization, Migration and Identity”. *Globalization and the Muslim World*. ed. B. Schaebler-L. Stenberg. New York: Syracuse University Pres.

Türkdoğan, Orhan. (1993). “Türk Toplumunun Kültürel Dinamikleri”. *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı: 83, 15–42.

Went, Robert. (2001). *Küreselleşme Neoliberal İddialar Radikal Yanıtlar*. çev. Emrah Dinç, İstanbul: Yazın Yayınları.

Yapıcı, Asım-Yıldırım, Münir. (2003). “Küreselleşme Sürecinin Dinî Kimliklere Etkisi”. *Dinî Araştırmalar*. ed. Mustafa Erdem, VI/17, 117–138.

Extended Summary

It represents one of the two faces of globalization. Modernity is only a stage of the globalization process. Neither globalization is the result of modernity nor is modernity the beginning of globalization. According to them, globalization does not only belong to the postmodern period, but is also related to the modern period. Indeed, in his study examining its material historical development, Robertson states that globalization belongs to both the modern and postmodern periods. Despite such approaches, it is also accepted that the globalization-culture relationship is quite different from the modernism-culture relationship. We know that the practitioners of modernism generally do not look favorably on utilitarian pluralism, try to ensure cultural change through cultural planning, and some even resort to force to ensure cultural homogenization. According to the supporters of globalization, globalization does not follow such a line. It does not consider eliminating cultural pluralism within a program, assimilating immigrant culture, or placing individual creativity in the cultural field at the disposal of rigid ideologies. According to the widespread belief, globalization seen in other areas of life stands not for cultural assimilation but for the will of different cultures to live together. Thanks to globalization, cultures will get to know each other better and find ways to coexist more easily.

While globalization encourages similarities between cultures, it also brings differentiation to the surface. Paradoxically, a tendency towards a homogeneous culture is observed in our modern world. This causes the revival, revival and updating of local cultures. The serious spread and radical defense of nationalism, which was not defended at a very advanced level until recently, is evaluated as homogenizing cultural pressures.

The desire to protect and sustain the local has forced many regions to produce alternatives to Western-indexed globalization. Of course, this mostly manifests itself in the socio-cultural field. For this reason, the recent increase in the intensity of non-Western movements with global extensions is evaluated as a product of this understanding. A significant part of these

manifests itself in the form of New Age developments, especially Religious Movements.

It is the emergence of global mass culture (popular culture). It is predicted that this will lead to a process of cultural similarity worldwide and the consequent extinction of local cultures.

What is really worrying is the concern that globalization will raise a single type of person. Because globalization is considered a multidimensional process that describes all the processes that integrate and shape people in a way that will create a single type of world society and that progresses simultaneously in many areas of life, extending beyond economy, finance, markets, technology, communication and politics to areas of culture and identity.

In this case, those who accept globalization as a Western-originated project and see it as an extension of Western imperialism have serious grounds for themselves. Thus, they establish a connection between modernity and globalization and claim that this is Western modernity. Therefore, even if it has a regional starting point, globalization is opposed because it is shaped in line with the regional values of other regions.